

Kossuth amerikai útja

A kilencven esztendő évfordulóra

Irta: VASVÁRY ÖDÖN

1941 december 4-én lesz kilencven esztendeje, hogy a legnagyobb magyarok egyike, Kossuth Lajos, az Egyesült Államok földjére lépett. Az a 221 nap, amelyet az Egyesült Államokban töltött, olyan nyomokat hagyott az amerikai nép lelkületében, amelyek még ma sem tűntek el. Ma is hivatkoznak rá, ma is idézik szavait, amelyek a mostani zűrzavaros világban épen úgy az emberi jogok és szabadságeszmék örök igazságait hirdetik, mint hirdették 90 évvel ezelőtt, amikor Magyarország szintén a porba tiporva hevert. Ennek a 221 napnak története olyan szédítően nagy emberi teljesítmény volt, hogy párját hiába keressük az egész világ történetében. Kossuth olyan bámulatraméltoan egyesítette magában a minden gáncs nélküli férfi, a makulátlan szabadsághős, a fenkölt ideálokért küzdő gondolkodó, a nyelvhatárokat ledöntő génius, az élő szó erejével ható nagy szónok és az önmagát odaáldozni kész hazafi eszményét, hogy a fiatal, életerős köztársaság népe csak bámulni tudta, csak hódolni tudott neki s rajta keresztül annak a nemzetnek, amelynek igaz ügyét képviselte.

Hatalmas kötetek kellenének hozzá, hogy Kossuth életének csak ezt a rövid szakaszát teljesen és méltóképen feldolgozzák, épen azért minden kísérlet, amely összefoglaló módon próbálja vázolni az amerikai út eseményeit, szükségképen hiányos. Az alábbiakban ezt a nehéz feladatot próbálom megoldani.

1. AZ ELŐZMÉNYEK

Kossuth, mint a Habsburg zsarnokság ellen fellázadt Magyarország kormányzója, korán kereste az összeköttetést az Egyesült

*Published in the 1941 almanac of the
"Amerikai Magyar Népszava" N.Y. daily*

Államokkal. Alig volt a küzdelem három hónapos, amikor levél útján arra kérte W. H. Stiles-t, az Egyesült Államok bécsi követ-ségének ügyvivőjét, hogy járjon közbe a bécsi kormánynál a véres vita gyors elinté-zése érdekében. Kossuth átirata, amelyet Pulszky Ferenc államtitkárral együtt írt alá, 1848 november 29-én kelt. Stiles azon-ban sajnálattal értesítette Kossuthot, hogy kérésének nem tehet eleget, mert országa-nak mindig az volt a hivatalos álláspontja, hogy más államok belső ügyeibe nem avat-kozik. James Buchanan, az Egyesült Álla-mok akkori külügyminisztere (Secretary of State), a későbbi elnök, ezért a válaszáért melegen megdicsérte Stilest, aki magánuton mégis felkereste Windischgrätz herceget, aki azonban kijelentette, hogy az események most már sokkal tovább fejlődtek, semhogy meg lehetne állítani őket. Magyarországnak teljesen meg kell adnia magát.

Kossuth azonban tudta, hogy a magyar nemzet küzdelme igen élénk visszhangot keltett az Egyesült Államokban. Csak hetek kellettek hozzá, hogy az egyik amerikai szenátor, Henry Stuart Foote (akit mint Mis-sissippi állam kormányzóját Kossuth sze-mélyesen is meglátogatott amerikai körut-ja folyamán), 1849 január 8-án indítványt adjon be a szenátusban a diplomáciai össze-köttetés megszüntetése céljából az Egyesült Államok és Ausztria között. Tudta azt is, hogy az új elnök, Zachary Taylor, beiktatá-sa után (1849 március 4) azonnal John M. Clayton-t nevezte ki külügyminiszterré, a ki szinte barátja volt a magyar ügynek, június 18-án pedig megbízta az akkor Páris-ban tartózkodó Ambrose Dudley Mann-t, hogy mint az amerikai kormány speciális

megbizottja, menjen Magyarországra és megfigyelései alapján tegyen jelentéseket a magyar ügy állásáról. Augusztusban Michigan nagynevű szenátora, Lewis Cass tábornok tesz Foote indítványával azonos előterjesztést a szenátusban és a már külföldre menekült Kossuth megtudja azt is, hogy 1849 szeptember 22-iki kelettel 16 előkelő amerikai, akik Párisban tartózkodtak, levelet küldött a konstantinápolyi amerikai követséghez, hogy ajánlják fel az amerikai hadiflotta védelmét a menekülteknek és kövessenek el mindent, hogy Kossuth és menekült társai ki ne szolgáltatassanak Ausztriának vagy Oroszországnak. John P. Brown, a követség ügyvezetője ezt a levelet azzal a megjegyzéssel küldte át a török kormánynak (okt. 22, 1849), hogy az kétségekivül az egész amerikai nemzet gondolatát fejezi ki, amely nemzet "több mint huszmillió lélekből áll."

Konstantinápolyban ekkor rövid idő óta gróf Andrássy Gyula, a későbbi miniszterelnök volt Kossuth megbizottja, aki nemcsak az angol követtel, Sir George Stratford-Canniggal állt szoros kapcsolatban, hanem az amerikai követség vezetőjével is. Andrássy keze bizonyosan benne volt abban, hogy Kossuth már 1849 december elsején egy Sumlóban kelt németnyelvű levélben azt írhatta, hogy sürgősen hívják Amerikába, december 13-án pedig egy francianyelvű levélben először fordulhatott magához a konstantinápolyi amerikai követséghez.

Ezt a francia levelet élénk levélváltás követte Kossuth és az amerikai követség között, a következő leveleket azonban Kossuth már angolul írta.

Az Egyesült Államokban a magyar ügy visszhangja Világos után (1849 augusztus 13) sokkal erősebb lett. Augusztus 27-én lefolyt az első nagy nyilvános magyarbarát népgyűlés New Yorkban, amelyet egész csomó hasonló esemény követett a nagyobb városokban. Szeptember 6-án az illinoisi Springfielden, a megyeház rosszul világított gyűléstermében egy magas, esetlen, barázdas arcú ügyvéd beszél a Magyarország

ügyében összehívott értekezleten: Lincoln Ábrahám. November 7-én az ország első szónoka, Daniel Webster szenátor sürgeti az amerikai népet, hogy tegye meg kötelességét Magyarországgal szemben és teljesítse azt a szerepet, amelyre a sors elhívta. Már ekkor tudják, hogy a szultán megtagadta a menekültek kiadatását és az ujonnan kine-

vezett konstantinápolyi követ, George P. Marsh, aki ekkor volt utban új állomása felé, legelső levelében, amelyet Párisból írt (november 9, 1849), arról a hatásról számol be, amelyet a török kormány magatartása keltett Európaszerte.

Az első menekült csoport, Ujházy László volt sárosmegyei főispán és komáromi polgári kormánybiztos vezetésével 1849 december 16-án érkezett meg s azonnal meleg ünneplés központja lett, de a New York Tribune már előbb megkezdte a mozgalmat, hogy aláírások gyűjtésével maga az amerikai nép kényszerítse a kormányt a diplomáciai kapcsolat megszüntetésére Ausztriával. December 24-én pedig új szenzáció történik: Zachary Taylor elnök a kongresszushoz küldött évi üzenetében hivatalosan is megállapítja, hogy a magyar nemzet küzdelmében az Egyesült Államok népének rokonszenve a magyarokkal volt a győzelem esetén ez az ország készen állott, hogy Magyarországot elsőnek üdvözölje a szabad nemzetek társágában.

1850 januárjának első napjaiban Cass és Foote szenátorok megismétlik régebben előterjesztett javaslatukat, Seward szenátor pedig azt indítványozza, hogy a kormány birtokában levő földekből hasítsanak ki megfelelő területet a magyar menekültek részére.

Január 12-én Taylor elnök átíratot küld a konstantinápolyi követséghez, felajánlva a magyar menekülteknek az Egyesült Államok vendégszeretetét és védelmét. Ezt a levelet George P. Marsh, az új követ 1850 március 1-én vette kézhez Konstantinápolyban. Marsh alig egy hete érkezett a török fővárosba, ahol a nápolyi kikötőtől a "Mississippi" hadihajó vitte, ugyanaz a hajó, a

mely másfél év múlva Kossuthtal és környezetével elindult Amerika felé.

Marsh azonnal előterjesztést tett a török kormányhoz kormányának ajánlatáról s felkérte John Collings Long kapitányt, a "Mississippi" parancsnokát, hogy hajójával várjon pár napig a boszporuszi kikötőben, hogy a török kormány kedvező válasza esetén a magyarokat felvehesse. Long szívesen megígérte a várakozást, de majdnem három hétbetelt, mire a végleges választ megkapták: a török kormány nem bocsáthatja el Kossuthot és menekült csoport más fontosabb tagjait. A "Mississippi" még aznap, március 20-án, felszedte horgonyát és visszament Nánolyba.

A csalódás annál keservesebben esett a menekülteknek, mert akkor már egy csoportjuk számára nyitva volt az út Amerika felé. A sumlai táborból Frick József vetetésével elindult az első csoport, hogy Chicagóban állapodjék meg. Kossuth 1850 február 14-én meleghangú ajánlólevelet adott nekik, amelyben saját vágyakozását is kifejezi: "Észak-Amerika szabad földje az, amelyben én is óhajtanám aludni az örök nyugalom álmát, ha csontjaim hazám porával nem vegyülhetnek."

Prick

Ausztria, amely Oroszországgal együtt a végletekig ellenetzte a menekültek szabadonbocsátását, azt nem nagyon bánta, ha a kisebb jelentőségű menekültek átmennek Amerikába. Kossuthot és közvetlen környezetét azonban továbbra is őrizet alatt akarta tartani.

Kossuth úgy nézett a távozó emigránsok után, mint a földönmaradt vándormadár néz már repülő társai után. Április másodikán, amikor már a kisázsiai Brüssában vannak, ezt írja egy angolnyelvű levelében: "Az önök dicsőséges országában mint nap-számos is boldogabb lennék, mint a nagyvezér... vagy legalább is büszkébb". Amerikai lapokat kér s ezt írja: "Szülőföldemet kivéve Amerika az egyetlen ország a világon, amelyben szegény szívem minden érzésével csüggek."

A balkáni Sumla és a kisázsiai Brüssza után Kutahia következett, ahová 1850 április 12-én érkezett Kossuth 112 magyar kíséretében. Julius 9-én nagy csapás éri a magyar ügyet: meghalt Zachary Taylor tábornok, az Egyesült Államok elnöke és utóda Millard Fillmore alelnök lesz. Az adminisztráció változás szükségképen magával hozta a magyarbarát John Middleton Clayton külügyminiszter visszavonulását is, szerencsére azonban utóda, immár másodízben ebben a magas hivatalban: Daniel Webster szenátor lett, aki igaz magyarbarátságáról már gyakran, félre nem érthető határozottsággal tett bizonyosságot. Az új elnök, Fillmore merev, tartózkodó természetű ember volt, aki hivatala kötelességeit csaknem fideg kötelességtudással teljesítette. Elődjének impulzív katonatermészete és lelkesedése teljesen hiányzott belőle. Ennek dacára azonban kifogástalan tiszteletben tartotta elődje magyarbarát intézkedéseit s már szeptember végén hivatalosan kinyomatja az A. Dudley Mann által az előző évben küldött jelentéseket, valamint az Egyesült Államok

kormányának és a török kormánynak levélváltását a magyar menekültek szabadonbocsátása ügyében.

Ez a hivatalos kiadvány robbantotta ki a híres Hülsemann-affért, amellyel itt-ott még ma is foglalkoznak az amerikai diplomácia történetének kutatói. Hülsemann báró az osztrák követség ügyvezetője volt, aki a kongresszusi kiadvány megjelenése után azonnal rendkívül szokatlan, erőshangu átiratot küldött az amerikai külügyminisztériumhoz, tiltakozva országa belügyeibe való minden beavatkozás ellen. Webster hosszú válaszban tanította ki az osztrák diplomatát, akinek arrogáns fellépése majdnem diplomáciai szakítást idézett elő a két ország között.

Végül 1851 januárjában sikerült rávenni Sir George Stratford-Canning konstantinápolyi angol követnek a szultánt, hogy Kossuthot és környezetét is elbocsássa, vagy Angliába, vagy az amerikai Egyesült Államokba.

Az amerikai szenátus ekkor már újra foglalkozott a menekültek átszállításának ügyével (dec. 26, 1850) és Fillmore elnök a kongresszushoz küldött ujévi üzenetben külön említi, hogy Kossuth és társainak fogadtatásáról gondoskodni kell. Maga a tény, hogy a kongresszushoz intézett elnöki üzenet magánembernek nevét említi s annak ügyével foglalkozik, egésze különleges és szokatlan lépés volt. A szenátus a végleges határozatot február 26-án hozta meg, a képviselőház pedig március 3-án. Webster be sem várta a képviselőházi döntést, hanem már február 28-án elküldte utasításait a konstantinápolyi követséghez.

Kossuth április 21-én közölte az emigránsokkal az amerikai meghívást, de május elején még mindig csak annyit tudnak, hogy őszig várni kell. Kossuth panaszkodó levelet ír május 4-én Henry A. Homeshoz, az amerikai követség irodavezetőjéhez. Nyolc oldalon fejtegeti, hogy a szabadulásban már nem tud bizni.

Abdul Medsid, a fiatal szultán, aki olyan meglepő eréllyel tagadta meg 1849 őszén a menekültek kiadását, végre 1851 augusztus 18-án beleegyezését adta, hogy Kossuth és társai elhagyhassák Kutahiát és a török földet. (Talán célzatosság is volt a nap kiválasztásában; ezen a napon töltötte be Ferenc József 21-ik esztendejét.)

Augusztus 21-én különös eset történt: a török vizek felé igyekvő "Mississippi" Szmyrnától mintegy hat mérföldnyire zátonyra futott. A nagy hajó olyan erővel szaladt a partnak, hogy az orra magasra emelkedett a szárazföldön. Hat hajónak öt teljes napi munkába került, míg visszahúzták és a legérdekesebb, hogy a hajók közül kettő osztrák hajó volt. A "Mississippi" egyik tisztjének augusztus 24-én kelt leveléből tudjuk (amikor tehát a hajót még nem sikerült lehúzni a zátonyról), hogy a késedelem rendkívül aggasztotta őket, különösen azért, mert attól féltek, hogy emiatt nem tudják felvenni Kossuthot és menekült társait.

Szerencsére azonban semmi baja sem történt a hajónak. Augusztus 27-én befut a

szmyrnai kikötőbe, ahol Long kapitány megkapja Kossuth levelét is, aki azt írja, hogy boldog várakozással néz a nap elé, amikor az amerikai zászló védelme alá helyezheti magát. 30-án Konstantinápolyba ér az amerikai hadihajó, ahol azonnal hozzákezdenek a belső átalakításhoz, hogy a menekülteket kényelmesen lehessen elhelyezni. Az átalakítási munkát egy gyakorlott francia kárpíto vezetője vezette. Indulás előtti napon az összes kabinokat, amelyeket a magyaroknak szántak, virágokkal, diszes csokrokkal díszítették fel.

Mikor minden készen volt, 1851 szeptember 7-én, vasárnap, majdnem egyszerre három hajó indult el: a "Mississippi", hogy lemenjen egészen a Dardanellák bejáratáig, a "Mukhbiri Surour" nevű török hajó, hogy körülbelül félakkora utat tegyen meg és a gemliki öbölben megállva, felvegye a magyarokat s tovább vigye őket oda, ahol a "Mississippi" várakozik és a "Growler" nevű angol hadihajó, amely majdnem egy hónapja állt már a Boszporusban, abban a hiszemben, hogy a magyarok Anglia ajánlatát fogják elfogadni. Az angol kormány ugyanis szintén felajánlotta a szállítást, de csak is Málta szigetéig, amit csak három magyar fogadott el. Az angol hajón volt Sir Stratford-Canning angol és Lavallette francia követ, akik szemtanúi akartak lenni a magyarok elindulásának, a török hajón pedig Henry A. Homes követségi irodatiszt utazott Marsh követ megbízásából.

A török hajó hat óra alatt tette meg az utat a gemliki kikötőig. A magyarok, akik ugyanaznap, szeptember 7-én érkeztek oda, beszálltak. Másnap, hétfő, a rendezkedéssel telt el s kedden elindult a hajó, hogy szerdán a Dardanellák bejáratánál várakozó "Mississippi"-vel találkozzék.

2. A "MISSISSIPPI" UTJA

Augusztus 25-én, aznap, hogy a szmyrnai partoknál két osztrák hajó segítségével lehúzták a zátonyra futott "Mississippi"-t, a kutahiai magyarok Lajos napját ünnepelték. Már akkor mindenki tudta, hogy a szabadulástól csak napok választják el őket.

men
Szeptember elsején indultak el a hosszú élskönnyű utra a gemliki öböl felé Kutahiából. A törökök mindent megtettek, hogy utjuk minél kényelmesebb legyen. A férfiak lóháton, a nők részben kocsikon, részben hordozható hintókon, részben pedig öszvéreken ülve tették meg az utat, amelyeket a brusszai pasa bocsátott rendelkezésükre.

A sziklás hegyi uton, amely néhol 4660 láb magasságra emelkedik, egy hétig menteltek, míg végre elértek a gemliki kikötőbe. Már másodszor jártak itt: Kutahiába menet szintén átmentek rajta. A török hajó már ott volt és a behajózás minden különösebb epizód nélkül történt meg. Másnap még ott álltak, estére kelve pedig elindultak, hogy lejjebb menve a Dardanellák bejárata felé, találkozzanak a "Mississippi"-vel.

Szeptember 10-én reggel fél nyolckor állt meg a török hajó az amerikai hadihajó mellett, amelynek látása leirhatatlan örömmel töltötte el a bujdosó magyarokat.

A "Mississippi" mai szemmel nézve igen kicsiny és jelentéktelen hajó volt, abban az időben azonban egyike volt a világ legkülömb hadihajóinak. Tíz évvel azelőtt épült, két oldalkerekes hajó volt, tonnasúlya mindössze 1692, körülbelül 90 yard hosszú és 15 yard széles. Rendes körülmények között tíz különböző nagyságu ágyu volt rajta (László Károly naplójának adatai a hajóról nem pontosak) s naponta rendes körülmények között 200 mérföldnyi utat tudott megtenni. A "Mississippi", mint a Földközi tengeren levő, három hadihajóból álló amerikai squadron egyik hajója, több mint két esztendeje cirkált azokon a vizeken. A squadron parancsnoka Commodore Charles W. Morgan (1790—1853) volt, a "Mississippi"-é pedig John Collings Long (1796—1865)

négy

kapitány. A hajó személyzete 24 tiszttel együtt összesen 147 volt. (A "Mississippi" később egyik hajója volt annak a kis flottának, amely Comm. Perry vezetésével Japánba ment, hogy megnyissa a távolkeletet az amerikai kereskedelemnek, a polgárháborúban pedig, akkor már mint másodrendű

hajó, résztvett a Port Hudson, La., előtti harcokban s ott pusztult el 1864 március 14-én.)

Katahiában a magyar csoport tagjai közül csak egyetlen egy halt el: az idős Wagnerné, akinek Kossuthné viszontagságos megmenekülését tulajdonították s kinek fia-Gusztáv, később a polgárháborúban utászezredes és Grant tábornok egyik nagyrabecsült segédje lett.

A török hajóra csak Perczel Mór tábornok és a felesége, valamint gróf Batthyány Kázmér, volt magyar külügyminiszter és felesége nem szállottak fel. Összesen ötvenötön voltak, akik az amerikai kormány szívesességét igénybe vették, akik között azonban volt számos nő és gyermek, valamint néhány nem-magyar felnőtt. Cseh Imre, egy idős volt kapitány, aki valamikor Törökországban a janicsárok között nőtt fel, szolgálásával együtt Szmyrnában szó nélkül "meglépett", Konstantinápolyba ment s ott nemsokára meghalt.

A szabaduló magyarok öröme azonban nem volt zavartalan. Sokan úgy tudták, hogy Kossuth közvetlen környezetében is voltak kémei az osztrákoknak, akik vele együtt szálltak fel a "Mississippi"-re is. Hűséges testőrei, mint Grechenek György (később az amerikai polgárháború hősi halottja), Németh József (később amerikai polgárháborús ezredes), a naplóvezető László Károly hadnagy és mások a hajót alatt éjszakánként felváltva virrasztottak Kossuth kabinja előtt és még étkezésére is vigyáztak, mert a kormányzó megmérgezésétől tartottak.

Lelkes éljenzés közben szálltak a magyarok az amerikai hajóra, amelynek parancsnoka, Long kapitány, egy rendkívül szívélyes, közmondásosan jószívű uriember meg-

hatottan fogadta őket. Az esetről írva, több ujság azt emlegette, hogy ugyanekkor a kapitány 15,000 dollárt adott át Kossuthnak, mint kormánya ajándékát.

Ez azonban nem volt igaz: ami pénz Long az amerikai kormánytól, illetve a haditengerészeti minisztériumtól kapott, azt az ut nem kis költségeire kellett fordítania. Kossuthnak adandó adományról soha szó sem volt.

A "Mississippi" tisztjei és személyzete saját kényelmüket áldozták fel, hogy a magyar menekültek minél otthonosabban helyezkedhessenek el a hossz utra. Szívesséjük és jóakaratomuk szinte határtalan volt.

Utközben még egy kilenctagú olasz zenekart is felvettek a vendégek szórakoztatására, a mely egészen szeptember 25-ig velük volt.

Szeptember 12-én Szmyrna kikötőjébe ért a hajó (itt történt két év múlva a híres Koszta Márton-féle szabadítási eset). Itt hosszasan állniok kellett, rengeteg élelmiszer és egyéb cikk beszerzése érdekében. 15-én azután ismét utra keltek. Az ut eseménytelen volt, a tenger is jól viselte magát egészen 20-ig, amikor erős vihar kezdte dobálni a hajót. Mikor másnap, 21-én a "Mississippi" megállt az olaszországi Spezia kikötőjében, a legtöbb magyar beteg volt.

A magyarok még eddig jóformán semmi nyomát sem látták annak a hatásnak, amelyet Kossuth kiszabadulása Európában keltett. Hajójuk Szmyrna óta nem ért partot. Amikor azonban megálltak a speziai kikötőben, a nép lelkesedésének első jelei azonnal mutatkoztak. Nagy csomó csónak vette körül a hajót, telve Kossuthot éltető néppel, másnap pedig az egész partot kivilágították.

Itt kezdődtek Kossuth politikai kellemetlenségei, amelyek meglehetősen el is rontották a "Mississippi" hátralevő útját.

Ugy Olaszország, mint Franciaország azokban az időkben a forrongás állapotában volt és a politikai vezetők valószínűleg nem ok nélkül, félték attól, hogy a kiszabadult Kossuth, ha partraszállhat utközben, a titokban forrongó elemek ünneplésének köz-

pontjává lesz, szónoklatokat tart s megtörténhetik, hogy épen az ő megjelenése robantja ki a nehezen fékentartott elégedetlenséget. Olaszország akkor még nem volt egységes. Északi részét a szárdinai királyság alkotta, amelynek fővárosában, Turinban (itt halt meg Kossuth 1894-ben) William B. Kinney személyében az Egyesült Államoknak is volt követe.

Kinney, a newarki, N. J., újságkiadóból lett követ egyáltalában nem nézte jó szemmel azt a nagy szivességet, amit az amerikai kormány Kossuthtal szemben tanúsított. Kinney már akkor úgy tudta, hogy Kossuth az Egyesült Államok háborus beavatkozását igyekszik kivívni amerikai útja folyamán Magyarország érdekében s félt tőle, hogy ez sikerülni is fog neki. Ezt a véleményét közölte Commadore Morgannal, Long kapitány közvetlen feljebbvalójával, aki hasonlóképen gondolkozott. Kinney, mint leveleiből kitűnik, Kossuthot "megrögzött fanatikusnak" (incurrigible fanatic) tartotta, "a

kiben nincsen semmi nagylelkűség, méltóság, ítélőképeség vagy igazi lelki tartalom" — bár kiváló tehetségeit kénytelen volt elismerni.

Morgannak egyéb baja is volt Kossuth-tal. Ő ugyanis már régebben tervezett egy ázsiai utat és hajói közül a "Mississippi"-t szemelte ki erre a célra. Kossuth utja azonban felborította és végleg meghiusította ezt a kedves tervét.

A 61 éves, beteges Morgan a luccai fürdőkben időzött, amikor a "Mississippi" Szpeziában horgonyt vetett. Kossuth azonnal, a megérkezés napján írt neki, minél előbbi találkozást kérve tőle. Partra is szállt s vagy egy óra hosszat tárgyalt Morgannal, akinek elmondta, hogy Gibraltárban elszándékozik hagyni az amerikai hajót, hogy rövid időre Angliába menjen. Gyermekeit kell odavinnie s más halaszthatatlan elintézni valói vannak. Morgan, akinek utasítása volt, hogy amennyire lehet, Kossuthot távol tartsa a partoktól s hogy a magyarokat egyenesen az Egyesült Államokba vigye, igyekezett lebeszélni erről a szándékáról, de sikertelenül.

Kossuth másnap újra írt Morgannak s újra kijelentette, hogy Gibraltárban le fog szállni. Együttal arra kérte a Commodoret, hogy engedje meg, hogy a "Mississippi" várjon rá Gibraltárban 15—20 napig, míg Angliából visszatér. A következő napon újra találkozniok kellett volna, de a rendkívül rossz idő miatt Kossuth a hajón maradt. Morgan azonban közölte vele, hogy bár az előrehaladott évszak miatt a "Mississippi" huzamos várakozása "exceedingly embarrassing" lesz, beleegyeznek, hogy 10-20 napig várjon. (Morgan ugyanakkor megengedte Long kapitánynak, hogy ha kell, 20 napnál tovább is várhat, "de ezt ne mondja meg Kossuthnak!")

Közben Morgan jelentést küldött egy Graham tengerészeti miniszternek, mint Kinney követnek. Kinneyvel együtt különösen azt nehézményezték, hogy Kossuth egyáltalában nem hallgatott tanácsaikra, hanem azt a kijelentést tette, hogy "a kormánytól a néphez fellebbez". (Ez különben kedvenc kifejezése volt Kossuthnak, ami

miatt amerikai körútja is nehezebb lett.) A szárdinai kormány nagy megelégedéssel vette tudomásul az amerikaiak álláspontjáról.

Commodore Morgan, hogy a további bonyodalmaknak elejét vegye, parancsot adott Long kapitánynak, hogy hajója a lehető

legrövidebb idő alatt hagyja el a speziai kikötőt. Long hiába erősködött, hogy meg kell várnia a Genuából rendelt 300 tonna szenet, indulnia kellett. A szenes hajó meg is érkezett, épen akkor, amikor a "Mississippi" elindult, de Morgannak annyira sürgős volt a dolog, hogy nem engedte meg a késedelmet. Inkább veszteséggel visszaadta a szenet.

A "Mississippi" szeptember 25-én hagyta el Speziát és 26-án este Marseille, a francia kikötőváros elé ért. Másnap Kossuth levelet küldött a Bouches du Rhone kerület prefektusához, engedélyt kérve tőle, hogy partraszállhasson és Franciaországon keresztül utazhassék Angliába. A prefektus azonnal válaszolt, hogy az engedélyt távirati úton kell kérnie Párisból. Kossuth nem hallgatva Long kapitány kérésére, szívesen vette a prefektus ajánlatát, hogy a tengeri fáradalmak kipihenése céljából szálljon partra s ott várja meg a kormány választát, amelyet másnapra várt. Ez szeptember 27-én, szombaton történt. Kossuth partraszállt családjával és néhány hűséges emberével s egy szállodába ment, a hirtelen összeverődött s mindig növekvő tömeg rendkívül lármás tüntetése közepette. Másnap, vasárnap válasz még nem volt, Kossuth kíséretével együtt visszament a hajóra, Hodge amerikai konzul kíséretében, akinek Kinneytől szintén utasítása volt Kossuth partraszállási terveit lehetőleg megakadályozni.

A válasz hétfőn jött meg Párisból: a francia kormány nem engedheti meg Kossuthnak, hogy az ország területén keresztül utazzék. A prefektus egyttal elrendelte, hogy a magyaroknak a "Mississippi"-t elhagyni nem szabad.

Kossuth, aki ez alkalommal is "a kormánytól a néphez" fellebbezett, hosszabb levelet írt a marseillesi "Le Peuple" című tulzó radikális lapnak, amit a lap szerkesztője olyan megjegyzésekkel ellátva közölt, hogy a hatóság a lapszámot elkoboztatta. A város népe azonban tudomást szerzett a fejleményekről s valami száz csónakban a "Mississippi" köré tódult, szakadatlanul éljenezve Kossuthot, aki pár szóban megköszönte az együttérzés megnyilvánítását.

Long kapitány, aki engedelmességhez szokott katonaember volt, meglehetősen rossz néven vette Kossuth magatartását, különösen azt, hogy Kossuth az ő kérése ellenére, levelet írt a radikális lapnak, amelyben Hodge konzul levelét is közölte. Long ezt a

bizalom megsértésének tekintette s ilyen értelemben tett jelentést Commadore Morgannak, aki azonban ez alkalommal először: védelmébe vette Kossuthot, azt írván, hogy Hodge konzul levelének közlése nem kompromittálta sem az amerikai lobogót, sem Kossuthot, amennyiben az ilyen levélváltást nem lehet "bizalmasnak" nevezni.

Október 1-én, megújult lelkes tüntetések közepette, a "Mississippi" elhagyta Marseille kikötőjét és október 5-én éjjel Gibraltárba ért.

Mivel Kossuth nem volt hajlandó megváltoztatni tervét, hogy Angliába menjen, a "Mississippi"-nek várni kellett, amíg olyan hajó jön, amely az angliai Southamptonba megy. Tíz napig kellett várniok, miközben a gibraltári angol helyőrség rendezett számukra több ünnepséget. Végre október 15-én megérkezett a "Madrid" nevű hajó, amelyre Kossuth feleségével és gyermekeivel és egy pár kísérijével átment. Kossuth az utolsó napokban leveleket írt, többek között Kingland new yorki polgármesternek és Long kapitánynak is, akinek meleg köszönetet mondott. A "Madrid" október 23-án ért Angliába, a "Mississippi" pedig, miután Kossuth kijelentette, hogy nem igényli a várakozást, még október 15-én nekivágott az óceánnak.

Kossuth angliai tartózkodása külön fejezete a nagy férfiú életének. A "Mississippi" elhaladt Madeira szigete mellett is, amelynek legnagyobb kikötővárosánál, Funchalnál megállt. A bujdosó magyarok kiszálltak, hogy a szénfelvételhez szükséges 4–5 órát szemlélődéssel töltsék. Elmentek az apacakolostorba is, megnézték az érdekes, régi temetőt. Egyikük sem gondolhatta, hogy valamikor, 71 esztendő múlva (1922) itt fogják eltemetni az osztrák-magyar monarchia utolsó Habsburg uralkodóját, Ferenc József közvetlen utódját — száműzetésben befejezett rövid élet után.

Gibraltárt elhagyva, még mindig 25 napi keserves utazás állott Kossuth követői előtt. Volt részük kellemesebb napokban is, de az ut inkább viharos volt, úgyhogy azt a pompás ebédet, amelyet az utolsó vasárnapon szolgáltak fel, aligha tudták teljes mértékben élvezni. Különböző könnyű borokkal, madeirai sherryvel és pezsgővel öntötték le a száműzöttek a felszolgált roast beefet, borju, disznó és baráncsültet, hatféle konzervhúst, sonkát, corned beef-et, friss szmyrnai fűgét, friss olasz mazsolaszölet, naromtele friss gyümölcsöt és a különféle befőttöket. (A magyarok élmezése általában fényes volt, amit ők maguk elismertek, feljegyezték azonban róluk, hogy azért mégis, amikor alkalmuk akadt, szívesen főztek maguknak valami pörkölyt lisztből és zsirból készült levest!)

November 10-én éjjel futott be a "Mississippi" a new yorki kikötőbe, Kossuth pedig december 4-én éjjel érkezett meg.

Ami ezután következett, páratlanul áll az egész világ történelmében. Soha még nem történt, hogy valaki, egy a sajátjától teljesen eltérő nyelvet a börtön és a száműzetés magányában tökéletesen megtanulva, minden átmenet nélkül, egyszerre mint tökéletes és megbámulásra méltó szónok álljon elő s az így megtanult nyelven szónokolva, a világ legnagyobb nemzetei közül kettőt: az angolt és az amerikaiat úgy lenyűgözte, mint Kossuth Lajos tette. A letiport Magyarországgal szemben kétségkívül élénk és őszinte részvét nyilatkozott meg az Egyesült Ál-

lamokban, de ugyanezt megkapta volna más, a zsarnokság által elnyomott kis nemzet is. Ahoz, hogy ez az együttérzés olyan hatalmas lángot csapjon, Kossuth Lajos géniusza kellett. Anglia után Amerika is ámulva hallgatta ezt a csodaembert, elképpelve látta hihetetlen, emberfölötti energiáját s így hitte igazán el, hogy nagynak kell lennie annak a nemzetnek, amely ilyen embert ki tud termelni magából.

Az amerikai körut eseményei, sőt mellékkörülményei is ismereteseek. Sokszor írtak róluk, bár az ut nagyságához és fontosságához méltóan soha. Magyarságunk egyik kiáltó kulturszégyene, hogy kilencven esztendő alatt nem akadt alkalom és mód, hogy ezt a nagy kötelességet a magyar nemzet önmagával és az Egyesült Államokkal szemben teljesítse.

Időrendi tekintetben Kossuth amerikai körútjának eseményei ezek:

A "Humboldt" 1851 december negyedikén éjjel futott be a new yorki kikötőbe, ott azonban Staten Islandnál megállt. Másnap, pénteken Kossuth és felesége Dr. Doane hatósági orvos házában töltötte az időt, amire azért volt szükség, hogy azalatt New Yorkban megtegyék az ünnepélyes bevonulás előkészületeit.

A New Yorkba való feledhetetlen bevonulás szombaton, 1851 december 6-án történt. Szép idő kedvezett a nevezetes alkalomnak, amelyhez hasonló addig nem igen volt az

Egyesült Államok történetében. Kossuth és kísérete a város vendégei voltak ottani tartózkodásuk 17 napja alatt.

December 12: New York város hivatalos bankettje.

December 15: A new yorki sajtó bankettje, Kossuthnak, az újságíróknak tiszteletére.

December 16: Kossuth a new yorki nemzetőrség felett tartott szemlét.

December 19: A new yorki ügyvédi kamara bankettje. (Kossuth diplomás ügyvéd volt.)

December 20 és 21: Többnyire nők összejövetelein beszélt.

December 23: Elhagyja New Yorkot, hogy Philadelphián és Baltimoreon keresztül Washingtonba menjen.

December 23: Philadelphiába ér és a karácsonyi ünnepeket betegen ott tölti.

December 26: Elhagyja Philadelphiát és Baltimoreba érkezik, ahonnan december 30-án utazik a szomszédos Washingtonba.

December 31: Millard Fillmore elnök fogadja kíséretével együtt a Fehér Házban.

1852 január 3-án: Fillmore elnök vendége ebédre a Fehér Házban.

Január 5: Ünnepeles fogadtatás a szenátusban.

Január 7: Ünnepeles fogadtatás a képviselőházban, aznap a kongresszus bankettje Kossuth tiszteletére. Webster Daniel beszél.

Kossuth két hetet töltött Washingtonban, amelyet január 12-én hagyott el, hogy később még egyszer visszajöjjön, amikor déli útját befejezve, északra tartott.

Január 12: Annapolisban, Maryland állam fővárosában beszél az állami törvényhozás előtt.

Január 14—17: Harrisburgban, Pennsylvania állam fővárosában.

Január 17: Hollidaysburg, Pa.

Január 21: Blairsville, Pa.

Január 22—31: Pittsburgh, Pa.

Január 31: Megáll az ohioi Salemben és Ravensában, Clevelandba menet.

Január 31, február 4: Cleveland, Ohio.

Február 4—9: Ohio állam fővárosában, Columbusban, ahol február 7-én beszél az állami törvényhozás előtt.

Február 9: Cincinnati felé menet megáll és rövid beszédeket mond az ohioi Xeniatban, Springfielden, Daytonban és Hamiltonban.

Február 9—26: Két hetet tölt az ohioi Cincinnatiiban, ahol február 19-én a szabadkőművesek nagypáholyába is beiktatták.

Február 26: Hajón hagyja el Cincinnati-t, ugyanazonnap az ~~wisconsin~~ ^{indianai} Madisonba érkezik.

Február 27, március 2: Indianapolisban, Indiana állam, ahol másnap beszél az állami törvényhozás előtt.

Március 2: Visszamegy Madisonba, ahonét ugyancsak hajón a kentuckyi Louisvillebe megy.

Március 3—7: Louisville, Kentucky.

Március 7: Hajón a missouri St. Louisba indul.

Március 9—16: St. Louisban, Mo., március 15-én, a magyar szabadság napjának negyedik évfordulóján nagy beszédet mond.

Március 16: Hajón elindul a louisianai New Orleans felé.

Március 21: A mississippi Wicksburgban kiszáll, hogy az állam fővárosába, Jacksonba menjen, személyesen megköszönni Foote kormányzónak, a volt szenátornak a magyar ügygel szemben tanúsított nagy jóindulatát.

Március 26: New Orleansba érkezik, ahol április elsejéig marad.

Április 1: Elhagyja New Orleanst.

Április 3: Mobile, Alabama.

Április 5: Montgomery, Alabama, amelyet április 7-én hagy el.

Április 7—9: Charleston, South California felé menet megáll a georgiai La Grange, Atlanta és Augusta városokban.

Április 9: A south carolinai Charlestonba ér, hol mindössze 26 órát töltött. (Itt halt meg a washingtoni szabadságharc hőse, Kovács Mihály ezredes 1779 május 11-én, a miről Kossuthnak nem volt tudomása.)

Április 10: Wilmington, North Carolina. (Pár év múlva itt halt meg Mack József ezredes, a komáromi tüzéség volt parancsnoka, barátjának, Rózsafy Mátyásnak karja között.)

Április 13: Ujra Washingtonban, ahol ez alkalommal keresi fel Washington György sírját Mount Vernonban.

Április 21: Jersey City, New Jersey. Előzőleg Trentonban, New Jersey fővárosában is megállott.

Április 24: Newark, N. J.

Április 24-én elindul az északi, New Englandnak nevezett államok meglátogatására, ahová 22-én s már előbb is, küldöttségek hívták. Utközben érinti Stamford, Conn., Bridgeport, Conn., New Haven, Conn., Springfield, Mass., Chicopee, Mass., Holyoke, Mass., Whitneyville, Mass. és Northampton,

Mass. városokat és Springfielden, Mass. átlapodik meg.

Április 26: Elhagyja Springfieldet, hogy Bostonba utazzék. Utközben megáll és a legtöbb alkalommal rövid beszédeket mond a következő helyeken: Palmer, North Brookfield, Worcester, Weymouth, Framingham, Natick, Brookline és Roxbury.

Április 27: Bostonba, Massachusetts állam fővárosába érkezik, ahol másnap beszél az állami törvényhozás előtt. 30-án részt vesz a törvényhozás bankettjén.

A következő husz nap alatt Boston volt a főhadiszállása, ahonnan számos szomszédos városba ment át.

Május 3: A bunker hill-i csata helyén beszél.

Május 4: Cambridge, Mass.

Május 5: Lowell, majd Lynn, Salem és Danvers massachusettsi városokban beszél.

Május 8: Bostonban, a németekhez intéz beszédet.

Május 10: Roxbury, Mass.

Május 11: West Cambridge, Lexington és Concord massachusettsi városokban beszél.

Május 12: Plymouth, Mass.

Május 13: Fall River, Mass.

Május 14: Utolsó beszéde a bostoni Faneuil Hall-ban.

Május 18: Elutazik Bostonból, Pittsfieldet érintve.

Május 18: Albanyba, New York állam fővárosába érkezik, ahol 20-án mond beszédet.

Május 22: Buffalo, N. Y., s utána Niagara Falls, ahol rövid pihenőt tartott.

Május 29: Vissza indul New York felé, utközben Auburn és Syracuse new yorki városokat érintve.

Junius 4: Syracuse, N. Y.
Junius 9: Utica, N. Y., majd Schenectady,
N. Y. és Troy, N. Y.

Junius 21: New Yorkban, utoljára beszél
az amerikai néphez a Broadway Tabernacle-
ben.

Junius 23: Kossuth utolsó beszéde Ame-
rikában, amelyet a new yorki németekhez
intézett.

Julius 14: Kossuth feleségével és egy pár
hű kísérőjével az "Europa" nevű hajón vég-
legesen elhagyja Amerikát.

Hogy ez a szédítő arányú körut milyen tel-
jesítmény volt, mutatja az az egy adat, hogy
Kossuth körülbelül hatszáz beszédet mondott
el Amerikában, a legtöbbet angolul, sokat
németül s valószínűleg csak egyet magyarul,
az emigránsok egy küldöttsége előtt New
Yorkban.

Minden külső siker, ünnepeltetés, lelkesé-
dés és adományozás dacára az emberfeletti
teljesítmény eredménytelen maradt. Ezt
Kossuth maga is jól tudta, amikor minden
feltűnést kerülve, elhagyta Amerikát.

Az eredmény elmaradásának okait a kö-
vetkezőkben foglalhatjuk össze:

Kossuth tragikus és az eredményt már
előre megsemmisítő tévedést követett el ak-
kor, amikor elsősorban nem erkölcsi és
anyagi segítséget kért és várt az Egyesült
Államok népétől, hanem magát a hivatalos
Amerikát, a kongresszust és a kormányt ar-
ra akarta bírni, hogy háboru indításával
beavatkozzék bele Magyarország és Ausztria
vitájába. És ehez a fantasztikus gondolat-
hoz végig ragaszkodott, hiába kellett már
körutja legelején meglátnia, hogy erről szó
sem lehet s hogy az amerikai nép lelkesedése
Magyarország igaz ügyének és az ő szemé-
lyének szól, de távolról sem a háborus be-
avatkozás általa hangoztatott gondolatának.

Kossuthnak volt egy kedvenc elgondolá-
sa, amit már Amerika felé igyekezve is pró-
bált alkalmazni s amit ő maga úgy fejezett
ki, hogy a kormánytól a néphez fellebbsz.
Amit Amerikában hirdetett, alapjában ugyan-
az volt: megpróbálta, hogy a hivatalos vi-
lág és a sajtó ellenzése dacára magát az
amerikai népet nyerje meg a háborus be-

avatkozás gondolatának, hogy így maga a nép kényszerítse a kongresszust és kormányt a javaslat megvalósítására.

Ez természetesen csak rossz vért szülhetett, aminek a hivatalos körök, bár inkább magánuton, kifejezést is adtak.

Másik tragikus körülmény volt, hogy az ország már akkor két nagy táborra szakadt a rabszolgaság kérdésében. Kossuth ezt a kényes kérdést mindenáron kerülni igyekezett, nem azért, mintha a rabszolgaság kérdésében nem lett volna határozottan kialakult véleménye, hanem azért, mert neki az egész Egyesült Államok támogatására volt szüksége háborus-beavatkozó terve megvalósításában. Kossuth ebből a szempontból nézett mindent s így nem állhatott azok mellé, akiknek véleményét egyébként teljesen osztotta, t. i. a rabszolgaság eltörlését követelő párt mellé. Még kevesebb helyeselhette azoknak elvét, akik a rabszolgaság megtartása mellett foglaltak állást.

Az eredmény az lett, hogy természetesen egyik oldal sem lelkésedett érte. Következetlenséggel, habozással, "kerítésen üléssel" vádolták, aki nem mer, vagy nem akar nyíltan színt vallani ebben a nagy elvi kérdésben. Ezért fogadták a déli államok sok helyén határozott ellenszenvvel, északon pedig azért támadták az eltörlés hívei, Garrisonnal az élükön. Ezek az emberek Kossuthban az egyetemes emberi jogok nagy harcosát akarták látni, akitől tehát nem fogadhattak el olyan álláspontot, hogy ezt a kérdést az Egyesült Államok belügyének tekintik, amibe neki, a jövevény idegennek beleszólása nem lehet.

Ez az állásfoglalás annál kevésbé lehetett kielégítő, mert Kossuth más téren, ha borkoltabb formában is, de beleavatkozott az Egyesült Államok belső életébe és politikájába, bár a kezdeményezés ezen a téren aligha tőle indult ki. Az ország elnökválasztás előtt állott és egyes politikusok, akik Kossuthban meglátták a nagy propaganda értéket különösen a nagyszámu németiség irányában, igen hamar, már Amerikába érkezésének első napjaiban megkörményékezték, hogy ezt a befolyást a maguk érdekei és jólétje részére biztosítsák. Kossuth Washingtonban éjszakának idején, titokban gyakori

tárgyalásokat folytatott egyes pártpolitikusokkal. Ennek híre kiszivárgott és természetesen károsan befolyásolta Kossuth körutját.

Baj volt az amerikai katolikusokkal is, a kiknek vezetői nem tudták megbocsátani Kossuthnak, hogy az olasz Mazzinival s annak csoportjával szövetséget kötött, amely csoport Olaszország egységesítésén és a pápai állam megszüntetésén dolgozott. Kossuthot az amerikai katolikusok vezetője, Hughes new yorki érsek, a Fordham egyetem alapítója egyenesen "humbug"-nak nevezte.

Az amerikai vezetők és a nép csalódást éreztek abban is, hogy Kossuth nem mutatott hajlandóságot az itt való letelepedésre. A menedék felajánlása és a hadihajó elküldése mögött eredetileg az a gondolat állott és ezt mindenki természetesnek is tartotta, hogy Kossuth kíséretével együtt az Egyesült Államokban telepedik le, lehetőleg valamelyik nyugati államban, esetleg Iowában, ahol már megvolt az Újházy által alapított Új Buda s ahol a Kossuth emigráció tagjaihoz hasonló embereket nemcsak tárt karokkal várták, hanem ahol az ilyen emberekre szükség is volt.

Kossuth azonban, aki hazája felszabadításának reményéről sohasem tudott lemondani, erre nem is gondolt. Az ő helye Európában volt, hazájához közel, hogy dolgozhassék felszabadítása érdekében.

Körülbelül százezer dollárra becsülik azt az összeget, amelyet az amerikai nép a magyar ügy részére összeadott. Ez az összeg tehát semmiképen sem állott arányban Kossuth körútjának és teljesítményének, valamint a lelkesedésnek méreteivel. Kossuth a pénz tulnyomó részét itthagytá, fegyverrendelések stb. címén. A különbözetet felemésztették a körut költségei, úgy hogy Kossuth szegényen hagyta el az országot. Ennek dacára már ittléte alatt hallania kellett a vádat, hogy a pénzt ő tette el. És ez a vád még ma is tartja magát. Claude M. Fuess abban a nagy munkájában például, amelyet Websterről írt, ma is azt állítja, hogy Kossuth százezer dollárt vitt magával.

Kossuth tudta, hogy az ő elgondolása szempontjából amerikai útja igazi eredményeket nem hozott s ezért csalódottan hagyta el az országot. Többé nem is gondolt arra, hogy még egyszer ellátogasson abba a tengeren túli köztársaságba, amelynek népe minden más népnél nagyobb mértékben rokonszenvezett a magyar ügygel és övele.

Az ut azonban csak Kossuth elgondolásában volt eredménytelen, aki olyasmit várt tőle amit nem lett volna szabad várnia. Általános emberi és magyar szempontból azonban hallatlan és példátlan siker volt. Soha egyetlen kis nemzet sem ismertette meg önmagát az amerikai néppel hasonló mértékben, soha más nemzet ügye itt hasonló lelkesedést ki nem váltott. Soha idegent öszintébb ünnepléssel nem fogadtak, soha idegen olyan mély és maradandó nyomokat nem hagyott az amerikai nép lelkében, mint Kossuth Lajos, akit ma is emlegetnek s aki a magyar nemzet fogalmától örökre elválaszthatatlan marad az amerikai nép gondolatvilágában. Kossuth amerikai útja, hét hónapos itteni szereplése mindig külön fejezet marad az Egyesült Államok történetében és a magyar nemzetnek mindig jogos büszkesége lesz az a tény, hogy ezt a fejezetet egy száműzött fia írta bele ebben a történetbe.

Tíz év múlva az akkor számban már bizonyosan megfogyatkozott amerikai magyarság fogja ünnepelni ennek az utnak százszázéves évfordulóját. Száz esztendő meszszeisége azonban bizonyára csak növelni fogja a megünneplés őszinteségét és mélységét. Kossuth alakja akkor már bizonyosan még előkelőbb helyet fog elfoglalni az emberiség nagyjainak csarnokában.